

Садржај

Захвалност. И много више од тога.	7
Дигиталне иконе – првих 20 година	9
ПРВО ПОГЛАВЉЕ: Прва дигитална икона	15
ДРУГО ПОГЛАВЉЕ: Инжењерство, рачунарство, интернет	33
ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ: Друштво и појединац	133
ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ: Комуницирати дигитално	223
ПЕТО ПОГЛАВЉЕ: Уметност у дигиталном, дигитално у уметности	263
ШЕСТО ПОГЛАВЉЕ: Литература о/у дигиталном	359
СЕДМО ПОГЛАВЉЕ: Светске дигиталне иконе	433
О дигиталној икони и „Дигиталним иконама”	507

Дигиталне иконе – првих 20 година

„Дигитална икона је свет без света.

То је оно, на компјутеру кад

инсталираш нешто и онда ти се појави оно на компјутеру.

Па ту притиснеш на то и онда ти се тај програм отвори.

Па то је икона.”¹

Пишем предговор већ дуже. Онако помало, успут. И стално ми се враћа чувена сцена из филма *Баци маму из воза*, када Лари, писац који се мучи са почетном реченицом свог романа, куца на писаћој машини и цепа папире, покушавајући да заврши реченицу која почиње са: „The night was...” Знате већ како неславно пролази са том причом. У савременом дигиталном окружењу, уместо Ларијевог дијалога са Лестером, кога маестрално игра Дени де Вито, ја куцам на лаптопу и могла бих да покушам са Chatbot-ом, можда ће ми помоћи да брже саставим предговор. Да ли би то било прикладно за увод у интервјуе настале током претходних 20 година „Дигиталних икона”? Сигурно не би. Да кренемо редом.

Од трака и флопи-дискета до дигиталне продукције и емитовања

Књига *Дигиталне иконе 20+* настаје након више од 20 година емитовања емисије „Дигиталне иконе” Радио Београда 2 и у њој ће се наћи

¹ Шпица емисије Дигиталне иконе, Радио Београда 2.

одабрани интервјуи. Настојали смо да, пре свега, истакнемо важност бављења темом дигитализације/информатизације Србије, да из ауторског угла и специфичне, „птичје” перспективе мапирамо кључне момен-те, организације и појединце који су стварали историју дигитализације у Србији, да подстакнемо нове, заједничке дискусије, пре свега са стручња-цима из ИТ области, али и бројних других дисциплина.

Емисија „Дигиталне иконе” емитује се на Радио Београду 2 од 2002. године, и као емисија образовног карактера, посвећена дигиталним техно-логијама, јединствена је по концепцији и садржају у нашој медијској сфери, не само радијској већ и телевизијској. Са компетентним стручња-цима као гостима, ова емисија „покрива” теме у следећим областима: примена дигиталних технологија, рачунарске науке, развој информацио-ног друштва и дигитални јаз, програмирање и вештачка интелигенција, правни аспекти интернета, предности и злоупотреба друштвених медија, образовне и научне могућности у дигиталном добу итд. Поред домаћих, емисија је у више прилика угостила и стране саговорнике. Као ауторки емисије, задовољство ми је да истакнем како се о важним питањима ди-гитализације и уопште стратешког позиционирања Републике Србије у овој области неретко говорило управо у овој емисији.

Током протеклих више од 20 година, неке су рубрике застаревале, као и саме технологије, тако да се форма емисије, покренуте у време сту-дијских трака и флопи-дискета, у извесној мери мењала, као и начини комуникације са публиком. Појава друштвених медија и, посебно, под-каста, донела је бројне могућности за већу доступност, видљивост и при-суство и у онлајн окружењу. С обзиром на садржаје које обухвата, као и на више од две деценије емитовања, емисија „Дигиталне иконе” има зна-чајну улогу у развоју информационог друштва у Србији и вишегодишњој промоцији и представљању могућности које интернет и нове технологије нуде у погледу представљања, очувања и неговања наше традиције, науке и културе. О томе сведоче бројне награде – ИТ Глобус за најбољег ИТ но-винара, Плакета „Зоран Модли” за 2023. годину, за утицај на развој ИКТ-а у Србији и посвећеност новинарској струци, посебно признање Друштва информатичара Србије за медијски допринос промоцији ИКТ вредности у Србији, Награда Уницефа Србија за професионалне и етичке медијске извештаје о дигиталном насиљу над и међу децом, Награда „Александар Саша Спасић” за најбољег ИТ новинара, ИТ Awards, Плакете за 20 година

образовања на путу дигитализације, признање за иновативан и доследан образовни рад на интернету итд.

И док нам данас информације и предлози за „дигиталне” теме долазе саме, у огромном броју и са свих страна, пре двадесет година није било сасвим лако доћи ни до гостију ни до тема. Гугл је био стар четири године, домаћих ИТ тема је било много мање, али су неке од првих домаћих иницијатива у дигиталном свету биле заиста изузетне и вредне пажње. Сетимо се: Музеј савремене уметности у Београду био је домаћин изложбе *Свет информација / World-Information.org* и Конрада Бекера, у организацији KUDA.org из Новог Сада, Јевгениј Касперски и Ричард Столман гостовали су у Дому омладине Београда, Центар за проучавање информационих технологија (БОШ) реализовао је прва истраживања интернета у Србији, објавио више публикација, између осталих и књигу *Глобални грађани*, Центар за развој интернета и Слободан Марковић организовали су први семинар о информационом друштву за новинаре итд.

Зашто књига?

Књига која је пред вама припремљена је са идејом да се укаже на неопходност континуираног, критичког, свеобухватног и аналитичког приступа технолошким темама и изазовима у медијима и са намером да се тема дигитализације Србије, али и регионалног/глобалног технолошког развоја приближи широј јавности. Кроз ауторски избор интервјуа, односно представљање оних људи који су нам дали разлоге да боље разумемо дигитализацију у Србији, књига је и одређена врста признања појединцима/организацијама које се уз мноштво препрека активно, теоријски и/или практично баве овим темама. Али и због тога да, како се каже (а исправно се каже) – остане забележено на папиру. Сасвим аналогно. Да може да се чита у тишини сопствене собе.

Транскрипти интервјуа чине део наше културне и историјске баштине, чувајући драгоцен материјал за будуће генерације које ће се бавити проучавањем дигиталне трансформације и њеног утицаја на друштво и медије. Имамо задовољство да вам представимо књигу која је резултат дугогодишњег медијског истраживања, теоријског и практичног, у области информационо-комуникационих технологија. Кроз интервјуе ћете имати прилику да се упознате са различитим аспектима дигиталне транс-

формације и да сагледате како су се развијале идеје и перспективе током протеклих више од 20 година. Књига доноси низ разговора са стручњацима различитих профила – наставницима, инжењерима, адвокатима, доносиоцима одлука, програмерима, уметницима, маркетинг стручњацима, предузетницима итд. који су својим знањем и искуством пружили дубљи увид у утицај дигитализације на различите сфере нашег друштва. Њихове идеје, ставови и предвиђања доприносе богатству ове књиге, пружају нам могућност да боље разумемо комплексност дигиталне ере.

У књизи ће се, између осталог, наћи разговори са истраживачима, инжењерима, ИТ стручњацима, којих, нажалост, више нема – као што су Вукашин Масникоса, учесник у изради првог дигиталног рачунара ЦЕР-10 у Србији; Дејан Б. Поповић, један од најближих сарадника идејног творца „Београдске шаке”; академик Александар Маринчић, аутор бројних публикација о Николи Тесли. Такође, гости из иностранства, врло значајни у свету убрзаног технолошког развоја, попут Ричарда Столмана, Лева Мановича, Мајка Мекгија, Јевгенија Касперског итд., нашли су своје место у књизи *Дигиталне иконе 20+*, као и бројни ИТ стручњаци и појединци који се баве технологијама, поменућемо само неке – Никола Марковић, Воја Антонић, Војислав Родић, Лазар Џамић, Александар Маћашев, Слободан Марковић и многи, многи други. Укупно више од 70 саговорника. Истицање вредности и достигнућа домаћих стручњака било је кључно у припреми публикације, као и специфично мапирање и архивирање развоја дигитализације у Србији кроз интервјуе са домаћим експертима и представљање вредности и значаја њиховог доприноса у овом пољу. У књизи је указано на њихово знање, искуство и професионализам, одато им је признање и пружена подршка коју заслужују.

Књига је подељена на 7 целина и ова подела је релативно условна јер су интердисциплинарност и трансдисциплинарност управо оно што краси и обележава дигитални контекст од његовог настанка. Разговори су објављени у ауторизованој и стилски дотераној форми, будући да жива реч има своју динамику. Нажалост, одређени број интервјуа није сачуван, а разлози су бројни. Будући да смо били на почецима дигитализације – није увек било једноставно оценити и проценити које иницијативе ће оставити дубоки траг на примену и развој технологија у Србији, а које ће, упркос првобитном одушевљењу њиховим ефектима – бити заборављене после неколико месеци или, чак, недеља. Важно ми је да истакнем да

имамо изванредног аудио-материјала за још најмање две књиге, са сјајним појединцима, иницијативама и резултатима у области информационо-комуникационих технологија. Присутни у књизи нису бољи од оних који се у књизи нису нашли. Када бих почела да набрајам кога све нема, било би јасно о чему говорим. Али, нећу. Биће још књига.

На крају, одговор на питање шта се променило у периоду од прве емисије до данас наћи ћете, надам се, управо у књизи која је пред вама. Прва слика коју имам пред очима када размишљам о периоду од пре 20 година јесте слика из града, кафеа или превоза, свеједно. Данас сви држе телефоне у рукама, и то одавно више нису телефони већ рачунари, веза са светом, камере, алати за рад и разоноду. Пре више од 20 година, када је емисија почела, далеко мањи број људи је имао мобилне телефоне.

Надам се да ће вам ова књига пружити инспирацију, информације и ново разумевање дигитализације. Будите спремни да се запутите на путовање кроз идеје и концепте који обликују нашу дигиталну будућност. Надам се да ће књига моћи да нам укаже на могуће правце развоја технологија, као и да подсети да је – прекасно за песимизам.

С поштовањем,
Тамара Вученовић,
ауторка и уредница емисије „Дигиталне иконе”